

การออกแบบลวดลายเสื้อผ้าลายชิตจากอัตลักษณ์ท้องถิ่น
บ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
MAT KHIT PATTERN DESIGN FROM LOCAL IDENTITY,
BAN MAE NON, NONG PHAI SUB-DISTRICT,
MUEANG UDON THANI DISTRICT, UDON THANI PROVINCE

กฤษฎา ดูพันดุง^{1,*} และ วิลาสินี ขำพรหมราช¹

Krissada Dupandung^{1,*} and Wilasinee Khamphrommarat¹

(Received: 19 Mar., 2024; Revised: 25 Apr., 2024; Accepted: 30 Apr., 2024)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อออกแบบลวดลายเสื้อผ้าลายชิตจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านแม่นนท และเพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับลวดลายเสื้อที่เป็น อัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มทอเสื้อบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยการศึกษาี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่ชุมชน และทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในลักษณะการอภิปรายกลุ่มจากสมาชิกกลุ่มทอเสื้อบ้านแม่นนท พบว่า อัตลักษณ์ของชุมชน ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว ซึ่งต้องมองย้อนกลับไปยังอดีตที่ผ่านมา ประกอบด้วย 1) อัตลักษณ์ของพืชพรรณในท้องถิ่น 2) อัตลักษณ์ของสัตว์ในท้องถิ่นและสัตว์ที่อยู่ในตำนานพื้นบ้าน 3) อัตลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมในชุมชนและการตกแต่ง สัญลักษณ์เหล่านี้

¹ สาขาวิชาการออกแบบอุตสาหกรรม คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และศิลปกรรมสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน จังหวัดนครราชสีมา

¹ Department of Industrial Design, Faculty of Architecture and Creative Arts, Rajamangala University of Technology Isan, Nakhon Ratchasima Province

* Corresponding author. E-mail: krissada.work@gmail.com

สามารถถ่ายทอดลงบนสื่อลายขีด ตามเทคนิคการผลิตวิธีดั้งเดิมของชุมชน และทำการผลิตผลิตภัณฑ์สื่อที่มีลวดลายอัตลักษณ์ให้เป็นลวดลายประจำกลุ่มทอเสื่อบ้านแม่นนท์ นำไปจัดแสดงผลงานทดสอบตลาดที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซาอุดรธานี และสำรวจความพึงพอใจจากผู้บริโภคจำนวน 100 คน ประเมินด้านความสวยงามของลวดลาย ความคิดเห็นโดยเฉลี่ยอยู่ที่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ด้านการนำลวดลายไปใช้ ความคิดเห็นรวมทั้งระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.69) โดยให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในด้านรูปแบบลวดลายมีความน่าสนใจ สวยงาม และแปลกใหม่

คำสำคัญ: อัตลักษณ์, ลวดลายสื่อ, บ้านแม่นนท์

Abstract

This research aimed to design patterns for mats inspired by the local identity of Ban Mae Non and to assess consumer satisfaction regarding the mat patterns that represent the identity of the Mae Non weaving community in Nong Phai Sub-district, Mueang Udon Thani District, Udon Thani Province. The study involved collecting field data within the community and analyzing information from group discussions with members of the Mae Non weaving group. It was found that the community's identity included various elements from the past, which could be categorized into: 1) the identity of local flora, 2) the identity of local fauna and animals from local legends, and 3) the identity related to community architecture and decoration. These symbols could be translated onto the mat patterns using the traditional production techniques of the community, creating products with distinctive patterns that represent the Mae Non weaving group. These products were showcased for market testing at Central Plaza Udon Thani, and consumer satisfaction was surveyed among 100

participants. The evaluation of the beauty of the patterns received an average score at the highest level (mean score of 4.57), while the overall opinion on the usability of the patterns also ranked at the highest level (mean score of 4.69), with additional comments highlighting that the patterns were interesting, beautiful, and innovative.

Keywords: Identity, Mat Pattern, Ban Mae Non

บทนำ

ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการสร้างสรรค์งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดมาอย่างยาวนาน อีกทั้งยังเป็นมรดกที่มีคุณค่าและสร้างมูลค่าได้เป็นอย่างดี ภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหนึ่งในหลายกรณีที่แสดงถึงศักยภาพหรือความสามารถของชาวบ้านและชุมชนในการปรับใช้วัฒนธรรม เป็นกระบวนการเชื่อมโยงระหว่างอดีตกับปัจจุบันผ่านระบบคุณค่าเดิมของชุมชน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมส่วนที่มองไม่เห็น ทำให้ชาวบ้านในทุกภาคของประเทศ ได้รับหรือประยุกต์เอาวัฒนธรรมเข้ามาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างกว้างขวาง โดยไม่ยึดติดกับรูปแบบและวัฒนธรรมทางวัตถุ การศึกษาเกี่ยวกับงานหัตถกรรมจึงสอดคล้องกับการศึกษาด้านวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมนั้นๆ โดยตรง ดังเช่น พวงเพชร สุรัตน์ภักดิ์ (2551: 173 - 178) กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านว่าวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้นเป็นวิถีชีวิตของประชาชนในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ซึ่งอาจปรากฏในรูปวัตถุ เครื่องใช้ไม้สอย จัดเป็นวัฒนธรรมทางวัตถุ (Material Culture) รูปสัญลักษณ์เป็นขนบนิยมหรือวิธีการประพฤติปฏิบัติที่ตกทอดกันมา ที่หล่อหลอมให้คนไทยในท้องถิ่นอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จัดเป็นวัฒนธรรมที่ใช้วัตถุ เราไม่อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมีความเจริญดี ล้าหลัง หรือเลวกว่าวัฒนธรรมในอีกท้องถิ่นหนึ่ง การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่น

ต้องกระทำด้วยความเข้าใจและเคารพในความเหมือนและแตกต่างโดยคำนึงถึงสภาพความเป็นอยู่จริงของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นหลัก

“เสื้อก” เป็นของใช้ที่มีการผลิตและใช้มาตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจน แต่พอจะบอกได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับการตั้งรกรากของมนุษย์ในแถบนี้ กล่าวคือการผลิตเสื้อนั้นจัดเป็นงานจักสานในลักษณะหนึ่ง ซึ่งทราบกันเป็นอย่างดีว่างานจักสานนั้นมีมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งได้พบหลักฐานการผลิตเชือกสำหรับการใช้สอย การจักสานที่พบร่องรอยลายจักสานบนผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา และเสื้อก็ใช้เทคนิคใกล้เคียงกับการทอผ้า จึงพอจะสันนิษฐานได้ว่าการผลิตเสื้อสำหรับใช้สอยนั้น มีมานานตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์แล้ว สำหรับพื้นที่ภาคอีสานนั้นมีพัฒนาการของการผลิตเสื้อ จนเป็นลักษณะของเสื้อลายขิด ซึ่งมีชื่อเสียงในหลายพื้นที่ของภาคอีสาน และแต่ละพื้นที่ก็มีลวดลายที่แตกต่างกัน ประกอบกับการพัฒนาของเศรษฐกิจและนโยบายของภาครัฐที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยส่งเสริมให้มีการนำศิลปะ วัฒนธรรม และงานหัตถกรรม แปรเปลี่ยนเป็นมูลค่าที่สามารถจับต้องได้ และส่งเสริมให้คนในชุมชนมีรายได้ด้วยศิลปวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้นกลุ่มอาชีพทอเสื้อในปัจจุบันจึงนิยมสร้างสรรค์ลวดลายต่าง ๆ ขึ้นมาให้เป็นอัตลักษณ์โดดเด่นของตนเองเพื่อย่อยต่อการจดจำ และมีความแปลกใหม่ไม่เหมือนใครนั่นเอง

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนทอเสื้อ บ้านแมนนท์ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี เป็นกลุ่มชุมชนหนึ่งที่มีฝีมือด้านการทอเสื้อกจนเป็นที่รู้จัก แต่ยังคงขาดเทคโนโลยีในการสร้างสรรค์ลวดลาย และลวดลายเสื้ออันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ทำให้ผลิตภัณฑ์เสื้อมีความซ้ำซ้อนกับลวดลายที่มีขายในท้องตลาด เป็นปัญหาอย่างหนึ่งแก่กลุ่ม ในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง อย่างไรก็ตาม การออกแบบลวดลายย่อมต้องอาศัยความเข้าใจและเทคโนโลยีในการสร้างลวดลายของการทอเสื้อขึ้นมา โดยการทอเสื้อลายขิดนั้นจำเป็นต้องมีการสร้างไม้กำหนดลวดลาย หรือ “ไม้ลาย” เพื่อใช้ในการสร้างลวดลายบนผืนเสื้อ เปรียบเหมือนกับการสร้างลวดลายบนผืนผ้าซึ่งจำเป็นต้องใช้ตะกอที่เก็บลวดลายขึ้นมาแล้ว แต่การผลิตเสื้อลายขิดจะใช้ไม้ หรือท่อพลาสติก พีวีซี (PVC) สร้างขึ้นมา ซึ่งในขั้นตอนการสร้างและผลิตไม้ลายนี้จำเป็นอย่าง

ยิ่งที่จะต้องให้ช่างผู้ชำนาญการเป็นผู้ผลิตให้ ซึ่งหากมีเทคโนโลยีเครื่องกัดไม้ลายที่มีความเหมาะสม มีประสิทธิภาพ และมีความปลอดภัยสูง ก็จะลดขั้นตอนการจัดจ้างช่างผู้ชำนาญการผลิตให้ตนเอง โดยทางกลุ่มสามารถผลิตและสร้างไม้ลายของตนเองได้ แม้ว่าสมาชิกในกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นผู้หญิง ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนากฎมึปัญญาอย่างต่อเนื่อง และเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และพัฒนากฎมึปัญญาการทอเสื่อลายชนิดนี้สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบลวดลายเสื่อลายชนิดจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับลวดลายเสื่อที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแม่นนท

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาแนวทางการใช้อัตลักษณ์ท้องถิ่นของชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี นำมาสร้างสรรค์ให้เป็นลวดลายเสื่อลายชนิด ซึ่งผู้วิจัยขั้นตอนในการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 การสรุปที่มาของอัตลักษณ์ชุมชน ได้ศึกษากลุ่มสมาชิก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างจำนวน 10 คน ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านเกี่ยวกับการทอเสื่อ และทำการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussions) ตามข้อคำถามในรูปแบบการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจนได้ข้อมูลที่ต้องการและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในกลุ่มเกี่ยวกับอัตลักษณ์ชุมชน และสรุปการออกแบบลวดลายใหม่อันเป็นอัตลักษณ์ชุมชน

1.2 การประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับลวดลายเสื้อที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแม่นนท์ จากการเผยแพร่ในรูปแบบงานนิทรรศการที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาชาอุดรธานี กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สนใจในผลิตภัณฑ์เสื้อลายชนิดจำนวน 100 คน โดยมีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental Sampling)

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสำหรับการอภิปรายกลุ่ม เป็นการสอบถามเพื่อระดมสมอง และแสดงความคิดเห็นอันเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อนำมาพัฒนาเป็นลวดลายเสื้อลายชนิดที่เป็นอัตลักษณ์ของกลุ่ม

2.2 แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้ที่มีความสนใจในผลิตภัณฑ์เสื้อลายชนิดเป็นแบบสอบถามความพึงพอใจในลักษณะ Rating Scale

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น สร้างเครื่องมือการวิจัย และติดต่อประสานกลุ่มชุมชน

3.2 จัดการอภิปรายกลุ่ม ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน และการวิเคราะห์รูปแบบลวดลายเสื้ออันเกิดจากอัตลักษณ์ของชุมชน เพื่อให้เป็นที่ยอมรับในชุมชน

3.4 อบรมเชิงปฏิบัติการเผยแพร่องค์ความรู้แก่ชุมชน และดำเนินการผลิตผลิตภัณฑ์เสื้อลายชนิด ที่มีการออกแบบลวดลายอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

3.5 แสดงผลงานวิจัยในรูปแบบนิทรรศการที่ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาชาอุดรธานี ประเมินความพึงพอใจจากผู้สนใจในผลิตภัณฑ์เสื้อลายชนิด และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งจะมีการแปรผลเป็นค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.6 แปรผลคะแนน และ สรุปผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

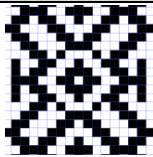
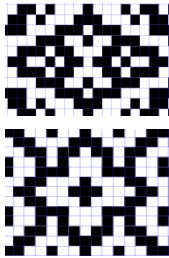
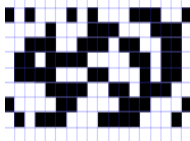
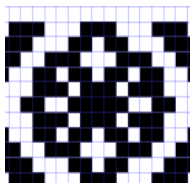
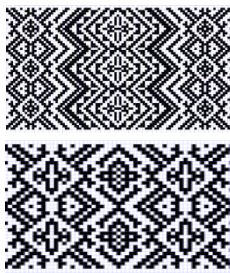
ขั้นตอนที่ 1 ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อออกแบบลวดลายเสื้อลายชิตจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจข้อมูล และได้ใช้กระบวนการอภิปรายกลุ่ม (Focus Group Discussions) จากปราชญ์ชาวบ้านประจำกลุ่มทอเสื้อบ้านแม่นนท เพื่อหาอัตลักษณ์ของหมู่บ้าน และนำมาใช้เป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน พบว่า บ้านแม่นนท เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่างจากถนนมิตรภาพเพียง 1 กิโลเมตร ในตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี เดิมชื่อบ้านแม่นม จนกระทั่งมีการเรียกชื่อหมู่บ้านเพี้ยนจนกลายเป็นบ้านแม่นนท ในปัจจุบันชาวบ้านในหมู่บ้านมีฝีมือด้านการทอเสื้อกอกเป็นอย่างมาก มีการเย็บเสื้อพัชขายโดยมักจะมีพ่อค้ามารับซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม เพื่อนำไปขายยังที่ต่าง ๆ อยู่เสมอ จากการอภิปรายกลุ่มของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื้อกอกบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ได้ข้อสรุปว่า “ลวดลายเสื้อ” ที่สามารถสื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนได้นั้น ต้องมีความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ที่สำคัญตามบริบทชุมชน ได้แก่ ย่านมจากเรื่องเล่ามุขปาฐะของชุมชน จากลายชิ้นของรูปปั้นย่านม ซึ่งเป็นที่มาของคำว่าแม่นม หรือแม่นนท ดอกมะลิดอกไม้ประจำวันแม่ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์ ต้นไผ่ที่สอดคล้องกับชื่อ ตำบลหนองไผ่ ลายกระรอกที่สัมพันธ์กับลายผ้ามัดหมี่ของชุมชน ลายต้นตาล ต้นกก ลายรั้ววัดทัศนียเขต ซึ่งเป็นวัดประจำตำบลหนองไผ่ พิมพ์ในการทอเสื้อเป็นพิมพ์ 25 และ 28

รูปที่ 1 ระดมสมองเพื่อสรุปแนวทางการออกแบบ (Brain storming)

ผลจากการระดมความคิด Brainstorming สรุปลดทอนที่ใช้ ต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ถอดแบบลดทอนเลือกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแม่นนท

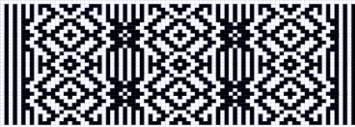
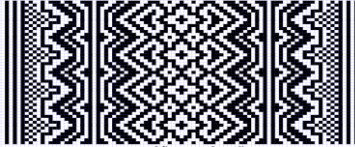
ที่	รายละเอียด	ภาพถ่าย	ถอดลายตารางกริด
1	เรื่องเล่ามุขปาฐะของ ชุมชน จากลายจีนของ รูปปั้นย่านม		
2	ดอกมะลิ ดอกไม้ ประจำวันแม่ที่สื่อถึง ความบริสุทธิ์		
3	ลายกระรอกที่สัมพันธ์กับ ลายผ้ามัดหมี่ของชุมชน		
4	ลายต้นตาล ต้นกก		
5	ลายรั้ววัดที่ศูนย์เขตวัด ประจำตำบลหนองไผ่		

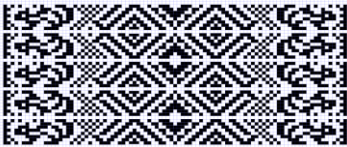
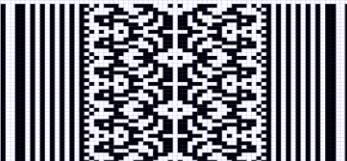
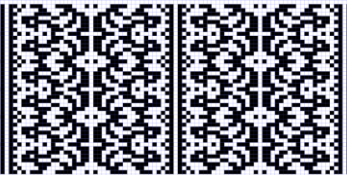
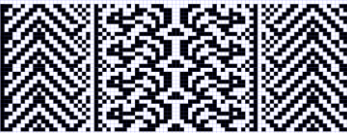
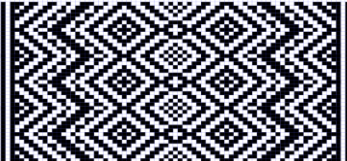
รูปที่ 2 ตัวอย่างการถอดแบบลายรั้ววัดทัศนียเขต วัดประจำตำบลหนองไผ่

จากการถอดลายเสื้อกนก สัมพันธ์กับตารางที่ 1 สามารถออกแบบลายเสื้อกนก จำนวน 15 ลาย ได้แก่ ลายจากเรื่องเล่ามุขปาฐะของชุมชน จากลายขึ้นของรูปปั้น ยานม และลายดอกมะลิ จำนวน 4 ลาย ลายต้นไผ่ จำนวน 2 ลาย ลายกระรอก จำนวน 5 ลาย ลายดอกต้นตาล จำนวน 1 ลาย และลายลิ่มเก่าวัดทัศนียเขต วัดประจำตำบลหนองไผ่ จำนวน 3 ลาย ดังตารางที่ 2

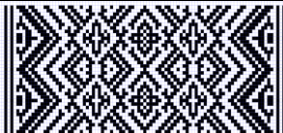
ตารางที่ 2 ผลงานลายเสื้ออก กลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื้ออกบ้านแม่นนท

ที่	รายละเอียด	ลายเสื้ออกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื้ออกบ้านแม่นนท
	เรื่องเล่ามุขปาฐะของชุมชน จากลายชินของรูปปั้นย่านม	กุหลาบริมหนอง
1	ดอกมะลิ ดอกไม้ประจำวัน แม่ที่สื่อถึงความบริสุทธิ์	ลายเสื้อขอจรรยา
	รวมจำนวน 4 ลาย	มะลิซ้อนสาม
		มะลิแม่นนท
2	ต้นไผ่ที่สอดคล้องกับชื่อ ตำบลหนองไผ่	บ้านหนองไผ่
	รวมจำนวน 2 ลาย	ไผ่กลางบ้าน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ที่	รายละเอียด	ลายเลือกกวีสาทกิจชุมชนกลุ่มทอเสื้อกบ้านแม่นนท
3		ลายกระรอกข้าง
		ลายกระรอก 1
	ลายกระรอกที่สัมพันธ์กับ ลายผ้ามัดหมี่ของชุมชน	ลายกระรอก 2
	รวมจำนวน 5 ลาย	ลายกระรอก 3
		ลายโพรงกระรอก
4	ลายต้นตาล ต้นกก	
	รวมจำนวน 1 ลาย	ลายดอกลูกตาล

ตารางที่ 2 (ต่อ)

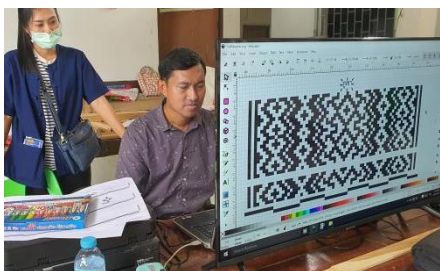
ที่	รายละเอียด	ลายเสื้อกวีสาทกิจชุมชนกลุ่มทอเสื้อกบ้านแม่นนท
5	ลายสิมเก่าวัดทศนียเขต	
	วัดประจำตำบลหนองไผ่	
	รวมจำนวน 3 ลาย	

ลายเสื้อเหล็กขอประตูดเล็ก

ลายเสื้อเหล็กขอประตูดใหญ่

ลายเสื้อศรีจรรยา

การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้การออกแบบลวดลายเสื้อ วันที่ 13 สิงหาคม 2565 ณ วิสาหกิจชุมชนทอเสื้อกบ้านแม่นนท ตำบลหนองไผ่ อำเภอมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ผู้เข้าร่วมอบรมจำนวน 50 คน

ก. การออกแบบลายเสื้อ

ข. การกัตไม้ลายโดยชุมชนผู้เข้าอบรม

รูปที่ 3 การอบรมเชิงปฏิบัติการถ่ายทอดองค์ความรู้การออกแบบลวดลายเสื้อ

ผลจากการอบรม ชุมชนได้นำลายที่ออกแบบมาผลิตจริง และขอขึ้นจดสิทธิบัตรลายเสื้อกลายใหม่ จำนวน 5 ลาย ได้แก่ ลายมะลิแม่นนท ลายข้างกระรอก ลายดอกลูกตาล ลายต้นไผ่ และลายขอทศนียเขต

รูปที่ 4 เสื้อทอลายอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้านแมนนทใหม่ที่ขอยื่นจดสิทธิบัตร

ขั้นตอนที่ 2 ตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้บริโภคเกี่ยวกับลวดลายเสื้อที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอเสื่อกกบ้านแมนนท ผู้วิจัยได้นำเสนอผลงานผ่านการแสดงผลงานวิจัยในงานนิทรรศการโครงการหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคมเพื่อนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ ประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตอนบนประจำปีงบประมาณ 2565 จัดแสดงงาน ณ ลาน P1-4 บริเวณชั้น 1 ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซา จังหวัดอุดรธานี วันที่ 5-7 ตุลาคม 2565 ผู้วิจัยเก็บข้อมูลผู้บริโภคจำนวน 100 คน สรุปผลการประเมินผลการออกแบบลวดลายเสื้อลวดลายใหม่ของชุมชนเพื่อทดสอบตลาด

ตารางที่ 3 ผลการประเมินการออกแบบลวดลายเสื้อลวดลายใหม่ของชุมชนเพื่อทดสอบตลาด

ลำดับ	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย	SD.
1	ลวดลายเสื้อที่พัฒนาขึ้นมีความสวยงามน่าใช้	4.49	0.5
2	ลวดลายเสื้อที่พัฒนาขึ้นมีความแปลกใหม่ ไม่เหมือนใคร	4.60	0.49
3	ลวดลายเสื้อที่พัฒนาขึ้นสามารถดึงดูดความสนใจของผู้บริโภคให้เข้ามาเลือกซื้อได้อย่างดี	4.65	0.47
4	ลวดลายเสื้อที่พัฒนาขึ้นมีรูปลักษณ์ และความหมายที่น่าใส่ใจ	4.55	0.50
เฉลี่ยรวม		4.57	0.49

จากตารางที่ 3 สรุปได้ว่าผู้บริโภค 100 คน ประเมินด้านความสวยงามของลวดลาย ความคิดเห็นรวมที่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.57) ด้านการนำลวดลายไปใช้ ความคิดเห็นรวมที่ระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.69) โดยให้ความคิดเห็นเพิ่มเติมในด้านรูปแบบลวดลายมีความน่าสนใจ สวยงามแปลกใหม่ ผู้บริโภคบางคนบอกว่าลายค่อนข้างเล็กถ้าไปทำผลิตภัณฑ์หมอนอิง เบาะรองนั่งมีความเหมาะสม

รูปที่ 5 ร้านจำหน่ายสินค้า และสาธิตการทอเสื่อ ในนิทรรศการทดสอบตลาด

งานวิจัยนี้สามารถช่วยเพิ่มมูลค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์เสื้อกบบ้านแม่น้ำที่ได้เป็นอย่างดี วัตถุประสงค์จากการออกร้านจำหน่ายสินค้าภายในงานและได้รางวัลยอดเยี่ยมนวัตกรรม “ระดับดีมาก” ในงาน “ทุนนวัตกรรมเพื่อสังคมไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่” โครงการหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคมเพื่อนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ SIDUP-Isan-South ประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ตอนบน ภายใต้แนวคิด “นวัตกรรมท้องถิ่นเพื่อเศรษฐกิจฐานราก”

รูปที่ 6 บรรยากาศการรับรางวัลยอดเยี่ยมนวัตกรรม “ดีมาก”

การอภิปรายผล

จากผลวิจัยการออกแบบออกแบบลวดลายสื่อลายขีดจากอัตลักษณ์ท้องถิ่นบ้าน
แมนนท์ ตำบลหนองไผ่ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี สามารถอภิปราย
ผลการวิจัยได้ ดังต่อไปนี้

จากประวัติความเป็นมาและสภาพแวดล้อมดั้งเดิม ที่ตั้งของบ้านแมนนท์ ตำบล
หนองไผ่ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีธรรมชาติที่สามารถแสดงอัตลักษณ์
ท้องถิ่นได้ โดยสามารถดัดแปลงลวดลายสู่การออกแบบลายเส้น ได้แก่ ลายดอกมะลิ
ลายต้นไผ่ ลายกระรอก อีกทั้งยังมีลวดลายที่มาจากประติมากรรมรูปแมนนท์ และ
ลวดลายจากประวัตืทัศนียเขต ซึ่งเป็นลักษณะรูปร่างธรรมชาติและรูปร่างลายเส้นที่
มนุษย์สร้างขึ้น สามารถสร้างลวดลายสื่อลายขีดได้อย่างสวยงามและแสดงถึงอัต
ลักษณ์ของแหล่งผลิต ณ บ้านแมนนท์ สอดคล้องกับ วิลาสินี ขำพรหมราช (2564)
กล่าวว่าคติสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับความเชื่อ ส่วนใหญ่เป็นความเชื่อที่มีต่อธรรมชาติ เช่น
ลวดลายดอกไม้ ลวดลายยอดไม้เลื้อย การแสดงออกทางตัวตน เช่น ลวดลายเส้นตรง
เส้นเฉียง วงกลม สามเหลี่ยม สี่เหลี่ยม ตำนาน เช่น เรื่องเล่าว่าชนเผ่า และสิ่งศักดิ์สิทธิ์
เช่น ลวดลายงู หรือนาคที่รับอิทธิพลความเชื่อ คติสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับประเพณี ส่วน
ใหญ่มีความผูกพันกับประเพณี จึงมักจะสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาเพื่อตกแต่ง ประดับ
ประดาสิ่งต่าง ๆ ในประเพณีดังกล่าว และมักจะสื่อหรือมีความหมายในด้านดี เช่น
ลวดลายดอกไม้ การเริ่มต้นสิ่งใหม่ ความเจริญ เช่น ลวดลายยอดไม้เลื้อย ความสนุกสนาน
เช่น ลวดลายไห เป็นต้น และสัมพันธ์กับงานศึกษาของ จักรพันธ์ สุระประเสริฐ (2558) ที่
ศึกษาลวดลายและสัญลักษณ์สามารถพัฒนาได้ โดยการผนวกรวมกับสิ่งใหม่ หรือ
ค่านิยมใหม่ที่เกิดขึ้นได้ อาจเกิดจากแรงผลักดันจากภายนอกสังคม โดยปัจจุบันผู้ซื้อผ้า
ลวดลายต่าง ๆ มีผลกระทบในการสร้างสรรค์และสื่อสารในเชิงสัญลักษณ์เหล่านี้ ซึ่ง
สอดคล้องกับ จักรพันธ์ สุระประเสริฐ ที่กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาด้านการออกแบบ
จะช่วยให้ชุมชนทอผ้าสามารถผลิตสินค้าผ้าทอได้ตรงตามความต้องการของลูกค้า

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาอัตลักษณ์เสื้อลายขิดในครั้งนี้ ยังสร้างความภูมิใจ และเป็นที่ยึดเหนี่ยวในด้านความคิดของคนในชุมชน ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนความเป็นตัวตนของชุมชนผ่านงานผลิตภัณฑ์ และเกิดความแตกต่างกับชุมชนอื่นอย่างชัดเจน สอดคล้องกับ ฤทธิญา ดุพันธุ และ จินตพัฒน์ วศินชุตีวัต (2566) ที่กล่าวว่า จากการศึกษาคตินิยมเชิงสัญลักษณ์บนผืนผ้าของชาวภูไทย อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า กรรมวิธีการสร้างลวดลายสัญลักษณ์บนผืนผ้า อาจจำกัดด้วยเทคนิค และวิธีการทอผ้า จึงทำให้เกิดลวดลายในลักษณะของรูปร่างเรขาคณิตเป็นส่วนใหญ่ และนำมาเรียงต่อกันเป็นรูปแบบต่าง ๆ หากรูปแบบใดที่เกิดความสวยงามก็จะมี การทำเลียนแบบกันจนกลายเป็นค่านิยม และคติความเชื่อในลวดลายนั้น ๆ ก็จะถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยกลไกของสังคมและความนิยม และมีการสืบต่อกันจากรุ่นสู่รุ่นต่อเนื่องกันมา สัมพันธ์กับงานศึกษาของ ธัญรัตน์ ยุทธสารเสนีย์ และคณะ (2562) ที่ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ของชุมชนตามชื่อหมู่บ้านซึ่งสามารถแสดงถึงความเป็นเฉพาะตนได้ดีที่สุดจึงได้แบบลวดลายสำหรับนำไปสร้างชุดอุปกรณ์สร้างลายจากดอกสำโรงและนำชุดอุปกรณ์ไปใช้ทอเสื้ออกจนได้ผลิตภัณฑ์จากเสื้ออกที่มีความสวยงามเป็นลวดลายเฉพาะตนที่สอดคล้องกับหลักการให้ความหมายไว้ว่า “อัตลักษณ์” เป็นลักษณะที่บอกความเป็น “ตัวตน” (Selfness) ของ “กลุ่มคน” (group) โดยผู้เป็น “เจ้าของวัฒนธรรม” นั้น บอกถึงวิถีชีวิตของชุมชนได้อย่างชัดเจน ดังนั้น การศึกษาอัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อสร้างสรรค์ลวดลายเสื้อลายขิดอันเป็นอัตลักษณ์ ย่อมสะท้อนถึงมุมมองการแปลความหมายเชิงสัญลักษณ์ สู่ค่านิยมของสังคม เพื่อส่งต่อเป็นมรดกแก่คนรุ่นหลังต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 ชุมชนสามารถนำแนวคิดในการออกแบบลายเสื้อ และสามารถนำไปเทคนิค และนำลายเสื้อที่ออกแบบผลิตเป็นสินค้าเพื่อจำหน่ายในพื้นที่ชุมชนได้

1.2 ชุมชนสามารถนำองค์ความรู้ไปพัฒนางานหัตถกรรมเสื้อของชุมชน และเป็นต้นแบบในการผลิตให้กับชุมชนใกล้เคียงในพื้นที่ที่สนใจได้

1.3 ในการปฏิบัติงานไม่มีปัญหาในการดำเนินโครงการ เนื่องจากทีมวิจัยเน้นการทอตามบริบทเดิมของชุมชน จึงไม่มีปัญหาด้านการผลิต ทางด้านการออกแบบกลุ่มผู้สูงอายุอาจมีปัญหาบ้างในเรื่องสายตา แต่เมื่อเข้าใจกระบวนการออกแบบแล้วก็สามารถออกแบบเองได้

2. ข้อเสนอแนะในการทำการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการพัฒนารูปแบบองค์ความรู้เป็นแบบสื่อออนไลน์ แบบคลิป VDO หรือเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ (E-book) เพื่อให้เข้าถึงกลุ่มคนในยุคปัจจุบันได้ง่ายขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณโครงการหน่วยขับเคลื่อนนวัตกรรมเพื่อสังคมเพื่อนำนวัตกรรมไปใช้ประโยชน์ SIDUP-Isan-South ประจำพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนและภาคใต้ตอนบน ปีงบประมาณ 2565 ในการสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา คูพันธุ์ และ จินทพัฒน์ วศิณชุตีวัต. (2566). คตินิยมเชิงสัญลักษณ์บนผืนผ้าของชาวภูไท อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารศิลปกรรมและการออกแบบแห่งเอเชีย*, 4(2), 63-78.

จักรพันธ์ สุระประเสริฐ. (2558). แนวทางในการพัฒนาศักยภาพการออกแบบเครื่องแต่งกายสตรีจากผ้าฝ้าย : กรณีศึกษาชุมชนทอผ้าฝ้ายไทยลื้อ บ้านเฮี้ย อำเภอบัว จังหวัดน่าน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

ธัญรัตน์ ยุทธสารเสนีย์, มลฤดี เพ้าหอม และ อุษณีย์ วรรณคำ. (2562). การศึกษาและการออกแบบชุดอุปกรณ์สร้างลายเสื้อกบนฐานอัตลักษณ์ชุมชนบ้านสำโรง ตำบลศรีณรงค์ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุรินทร์. *วารสารวิชาการเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*, 1(1), 43-53.

พวงเพชร สุรัตน์กุล, พรภิรมณ์ เชียงกุล, สุเชาว์ พลอยชุม, ยุพร แสงทักษิณ, ทศนาลัย
บุรพาชีพ, สิ้นชัย กระบวนแสง, ณรงค์ เขียนทองกุล และ วรธนา นาวิกรม.
(2551). *ไทยศึกษา:วัฒนธรรมพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น*. พิมพ์ครั้งที่ 4.
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิลาสินี ขำพรหมราช. (2564). *การออกแบบของที่ระลึกจากรูปแบบและคติสัญลักษณ์
งานศิลปกรรมชนเผ่าแขวงเซกอง*. [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น]. วิทยานิพนธ์ไม่มีการตีพิมพ์.